

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора юридичних наук, професора, провідного наукового співробітника відділу науково-правових експертиз Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України

КОСТЮЧЕНКО Олени Євгенівни

на дисертаційну роботу НЕСТЕРЕНКА Василя Олександровича на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав», представлену на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження Нестеренка Василя Олександровича на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав» не викликає сумніву. Обґрунтованість вибору даної теми дослідження на сучасному етапі розвитку української держави має щонайменше три основні аргументи. Перший – це соціальних запит суспільства в умовах воєнного стану на врегулювання правового режиму зброї на законодавчому рівні, що своєю чергою обумовлює необхідність комплексного підходу до врегулювання питання цивільного обігу зброї в Україні через призму доктринального поняття оборотоздатності об'єктів цивільних прав в умовах повномасштабної війни та трансформації суспільних і правових цінностей. Другий аргумент характеризується відсутністю цілісного законодавчого регулювання цивільного обігу зброї, що зумовлене концептуальною невизначеністю моделі такого обігу та правового статусу зброї як специфічного об'єкта цивільних прав, а також відсутністю чітко окреслених меж між публічними та приватними інтересами у сфері володіння зброєю. Третій аргумент зумовлений євроінтеграційними процесами в Україні, які, своєю чергою, вимагають нормативного врегулювання питань правового регулювання відносин з виготовлення, зберігання, використання вогнепальної та інших видів зброї з урахуванням норм права Європейського Союзу.

Дисертаційне дослідження проблем правового регулювання зброї як об'єкта цивільних прав у площині доктринальних положень приватного права має як науковий, так і практичний інтерес, адже сьогодні питання правового режиму зброї переважно досліджуються у царині публічного права, а у приватному праві подібні дослідження мають фрагментарний характер.

Своєчасність та обґрунтованість вибору теми дисертаційного дослідження Нестеренка Василя Олександровича підтверджується й необхідністю мінімізації, уникнення та запобігання ризикам, які становить зброя як об'єкт підвищеної небезпеки, а враховуючи реальний стан розповсюдження зброї та її компонентів в Україні в умовах воєнного стану актуалізують питання володіння, зберігання, транспортування зброї як специфічного об'єкту підвищеної небезпеки. Безпековий фактор володіння зброєю у цивільному обороті потребує не лише адекватних заходів запобіганням небезпеці, а й оновлення правових підходів до правового режиму зброї із чіткими межами публічних та приватних інтересів.

Наведене свідчить, що *дисертаційне дослідження Нестеренка Василя Олександровича «Зброя як об'єкт цивільних прав» є актуальним та своєчасним, що становить науковий та практичний інтерес.*

Рівень виконання здобувачем поставленого наукового завдання. В дисертаційній роботі Нестеренка В. О. було поставлено низку завдань, які повністю виконані, а саме: проаналізовано стан наукового дослідження та правового регулювання обороту зброї як об'єкта цивільних прав; охарактеризовано види зброї як об'єкта цивільних прав; визначено поняття та правовий режим зброї; розглянуто положення щодо оборотоздатності зброї як об'єкта цивільних прав; проаналізовано ознаки джерела підвищеної небезпеки та визначено правовий режим зброї в цьому аспекті; розглянуто особливості виробництва (виготовлення), ремонту та правові наслідки знахідки зброї; визначено особливості купівлі-продажу, дарування зброї,

особливості її перевезення, зберігання, укладення інших правочинів щодо зброї; розглянуто спадкування зброї та встановлено його особливості (стор. 7).

Дисертаційне дослідження виконано здобувачем в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України в рамках виконання тем науково-дослідних робіт «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (номер державної реєстрації 0121U100150) та «Рекодіфікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0124U001503).

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що здобувач – Нестеренко В. О. володіє методами наукового дослідження та використовує їх у своєму дослідженні. Методологія дисертації єдина, цілісна та відображає світоглядну позицію здобувача, яка полягає у необхідності законодавчого оновлення спеціального правового режиму цивільного обороту зброї за рахунок обмеження диспозитивного методу цивільно-правового регулювання суспільних відносин щодо зброї та її компонентів.

Поєднання загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження дало змогу під час наукового пізнання з'ясувати сутність оборотоздатності зброї як об'єкта цивільних прав та визначити її правовий режим. Використання порівняльно-правового методу дослідження дозволило автору виділити зарубіжний досвід правового регулювання обороту зброї (США, Великої Британії, Німеччини та ін.), що може бути застосований в Україні.

Зміст дисертаційного дослідження дає підставу стверджувати, що Нестеренко Василь Олександрович повною мірою оволодів науковими методами та методологією правничої науки.

Ступінь новизни представлених теоретичних результатів проведеного здобувачем дослідження та їх наукової обґрунтованості. Текст рецензованої дисертаційної роботи, наукові праці, опубліковані за темою дисертації, свідчать, що *результати дисертаційного дослідження В. О. Нестеренка оприлюднені належним чином, а їх науковий рівень є достовірним.* Сформульовані у роботі висновки, пропозиції та узагальнення відповідають зазначеним рівням наукової новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному. Уперше в сучасній українській правовій науці доведено, що за законодавством України щодо зброї встановлений *спеціальний правовий режим* (порядок врегулювання суспільних відносин щодо зброї, її цивільно-правового обороту, що здійснюється за допомогою правових засобів, методів, способів, типів правового регулювання), що забезпечується обмеженням диспозитивного методу цивільно-правового регулювання суспільних відносин щодо набуття на праві власності зброї та оборотоздатності зброї через встановлення певних дозволів, заборон, зобов'язань (стор. 8-9, 73-93).

Вперше дисертантом доведено, що договір про надання ломбардного кредиту, що укладається виключно під заставу рухомого майна, не може бути укладено щодо вогнепальної зброї. Ломбард в якості предметів закладу не може приймати рухоме майно, що обмежене в цивільному обороті, відповідно, не може приймати вогнепальну зброю, в тому числі мисливську (стор. 10, 140-155).

Наукова новизна характеризується сформульованими пропозиціями внести зміни та доповнення, зокрема до статей 337 та 338 Цивільного кодексу України щодо знахідки вогнепальної зброї, її основних частин або боєприпасів, а також набуття права власності на знайдену вогнепальну зброю, її основні частини або боєприпаси до неї (стор. 9-10, 122, 168). Необхідно наголосити на практичному значенні сформульованих пропозицій

до вітчизняного законодавства на тлі тривалої збройної агресії росії проти України.

Заслуговує на підтримку пропозиція здобувача, відповідно до якої здатність фізичної особи мати на праві власності зброю входить до змісту та обсягу правоздатності, набуття конкретного суб'єктивного права власності на зброю обмежується законодавцем певними чинниками, серед яких основним є вік фізичної особи, наявність дозволу на придбання зброї (стор. 10-11, 82-85, 165).

Необхідно підтримати науково-обґрунтований висновок про те, що *виключно законом має бути встановлено правовий режим зброї*, що означає врегулювання нормами закону цивільних відносин щодо порядку та умов набуття права власності на зброю, здійснення права власності на зброю, спадкування тощо (стор. 11, 165).

Наукова новизна роботи також характеризується тим, що набули подальшого розвитку законодавчі положення про оборонні закупівлі, зокрема, що у спеціальному обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї перебуває вогнепальна зброя, що використовується у сфері заборонних закупівель. За Законом України «Про оборонні закупівлі» придбання державними замовниками товарів, робіт і послуг може здійснюватися шляхом застосування однієї з таких закупівель: 1) закрита закупівля: переговори; поетапні переговори; 2) торги з обмеженою участю; 3) спрощені торги із застосуванням електронної системи закупівель (стор. 11, 54-58, 162).

Практично значимими для євроінтеграційних процесів в Україні мають висновки здобувача щодо відповідності проекту Закону про право на цивільну вогнепальну зброю (реєстр. №5708 від 25.06.2021) приписам Директиви (ЄС) 2021/555 Європейського парламенту та Ради «Про контроль над придбанням та володінням зброєю» від 24 березня 2021 року (стор. 11, 28-45, 52-58, 65-67, 99, 115, 118, 168).

Достатньо обґрунтованим є висновок про те, що умовою набуття права власності на вогнепальну зброю, яка може перебувати у власності громадян за наявності відповідного дозволу, є досягнення певного віку. Зважаючи на те, що з 18 років дозволяється проходження базової військової служби, запропоновано в законодавстві України змінити вік, з якого дозволяється набуття у власність чи володіння певних видів вогнепальної зброї (стор. 12, 80-82, 164).

Отже, можна констатувати, що ступінь обґрунтованості наукових висновків, положень, пропозицій і рекомендацій, сформульованих у дисертації Василя Олександровича Нестеренка, є належним, відповідає темі дисертації, сформульовані пропозиції щодо удосконалення законодавства з питань цивільного обороту зброї та її компонентів і боєприпасів до неї розроблено на належному науково-теоретичному рівні.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Нестеренка В. О. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми Право, а здобувач набув навичок та компетентностей, передбачених названим Стандартом.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям визначення правового режиму зброї, особливостей цивільного обороту зброї, укладення правочинів з нею.

Окремо необхідно зазначити, що розгляд звіту подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, надає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота Василя Олександровича Нестеренка є оригінальним самостійним дослідженням здобувача. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні

посилання на відповідне джерело. Тобто рецензована робота не містить ознак порушення академічної доброчесності.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота підготовлена українською мовою в офіційно-діловому стилі. Дисертантом використано загальноприйнятну правову термінологію, що додатково дозволяє здійснити оцінювання отриманих наукових результатів на основі сталої правової доктрини.

Текст дисертаційної роботи характеризується послідовністю та логічністю, аналізована правова проблематика є пов'язаною між собою, що робить можливим прослідкувати думку автора з того чи іншого правового питання, а також дозволяє стверджувати, що наукова новизна роботи є результатом представленого дослідження.

Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, які охоплюють 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатка. Загальний обсяг роботи – 197 сторінок. Список використаних джерел містить 170 найменувань.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Практичне значення одержаних результатів. Висновки, пропозиції та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, мають практичну спрямованість та можуть бути використані в освітній, науково-дослідній та правозастосовній діяльності. Сформульовані у роботі пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України щодо цивільного обороту зброї можуть бути використані у правотворчій діяльності, зокрема в процесі законодавчого врегулювання відносин, де зброя виступає як об'єкт цивільних прав.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях. Наукові результати дисертації Нестеренка Василя Олександровича на тему

«Зброя як об'єкт цивільних прав» висвітлені у наукових публікаціях здобувача, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України та 4 тез доповідей на науково-практичних конференціях, що засвідчує апробацію наукових результатів дослідження.

Таким чином, наукові результати, представлені в дисертаційній роботі, висвітлені належним чином у наукових публікаціях здобувача, що дає можливість науковій спільноті та зацікавленим особам ознайомитися з основними науковими висновками автора.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Дисертація Нестеренка Василя Олександровича «Зброя як об'єкт цивільних прав», як і будь-яка інша наукова робота, *містить низку дискусійних положень, які потребують уточнення та додаткової аргументації*, зокрема:

1. Запропоновано носіння, зберігання, перевезення вогнепальної зброї віднести до *змішаних джерел підвищеної небезпеки*, оскільки така діяльність може бути кваліфікована як джерело підвищеної небезпеки через конструктивні особливості зброї, оскільки вона була розроблена для ураження цілей, технічна несправність якої або неправильне поводження зі зброєю чи порушення правил носіння, зберігання зброї, користування нею може призвести до завдання шкоди іншим особам (зокрема, необхідність дотримання низки технічних вимог, порушення яких може мати наслідком ймовірне неконтрольоване завдання шкоди) та (або) створює ймовірну підвищену можливість завдання шкоди життю, здоров'ю фізичної особи або майну через неможливість повного контролю з боку особи у процесі носіння, зберігання зброї або користування нею (стор. 9, 113-114, 116, 167).

У статті 1187 Цивільного кодексу України, яка регулює відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, не вживається термін «змішані джерела підвищеної небезпеки». Потребує додаткової аргументації положення щодо «змішаних джерел підвищеної небезпеки».

2. У пунктах новизни зазначено, що доведено, що відносини зі спадкування зброї за своєю правовою природою є комплексними, оскільки складаються як з приватноправових відносин щодо переходу зброї до спадкоємця в порядку спадкового правонаступництва, так і з публічно-правових відносин, що регулюють порядок реєстрації зброї за спадкоємцем задля забезпечення можливості здійснення спадкоємцем як власником зброї всіх повноважень власника щодо володіння, користування та розпорядження зброєю (стор. 10).

Досить дискусійним є такий підхід, зважаючи на те, що спадкові відносини – це приватні правовідносини незалежно від того, що нормами публічного права регулюється порядок реєстрації зброї за спадкоємцем.

3. Незважаючи на те, що у роботі проаналізовано широкий спектр проблем щодо цивільного обороту зброї, автор не приділив уваги актуальному питанню щодо участі благодійних фондів, волонтерських організацій тощо у обігу зброї та її компонентів, хоча в умовах воєнного стану така діяльність має місце та широко здійснюється учасниками цивільного обороту. Виокремлення цієї проблеми та шляхів її вирішення у площині приватного права надали б роботі більшої науково-практичної цінності.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальної наукової новизни та практичної значущості результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок. Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії **Нестеренка Василя Олександровича на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав»** виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого вирішує конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю

та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач *Нестеренко Василь Олександрович* заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань *08 Право за спеціальністю 081 Право*.

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
науково-правових експертиз Інституту
правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Олена КОСТЮЧЕНКО

